Dr. Marijan SIVRIĆ

OPORUKE RADOSLAVA ŠAGARELIĆA IZ 1478. I NJEGOVE ŽENE MARGARITE IZ 1483. GODINE

Prilog poznavanju starih rodova

Šagarelići su srednjovjekovni rod, posvjedočen u povijesnim vrelima. Ime roda se s vremenom neznatno glasovno mijenjalo (Sagarelić, Šagorjelić, Šagarjelo). Pisane tragove o sebi ostavili su u oporukama i sami pripadnici ovog roda. Ovom prilikom pozabavit ćemo se s dvije isprave - testamentima Radoslava Šagarelića i njegove žene Margarite iz druge polovice 15. st. Prije prelaska na predmet ovog napisa iznijet ćemo nekoliko spoznaja o ovom starom rodu temeljem povijesnih vrela, koja su još nedovoljna da bi se, barem donekle, rasvijetlili korijeni, počeci, povijest i razvoj ovog roda. Zato i ovo neka bude prilog tim nastojanjima.

1. Nekoliko podataka o rodu Šagarelić

Prezime i rod Šagarelić (Sagarelić) susrećemo u povijesnim vrelima u srednjem vijeku ili pobliže u 15. st. U razdoblju završnih turskih osvajanja Hercegovine, u ispravama iz 1478. i 1483. god., nalazimo u Stonu, nastanjene i udomaćene obitelji iz ovog roda. Jedna od njih je i obitelj Radoslava Sagarelića i žene mu Margarite. Po svemu sudeći obitelj je bila bez potomstva, jer u svojim ispravama (oporukama) Radoslav i Margarita ne spominju djecu, niti kao žive ili umrle osobe. U Stonu je i Radoslavljev brat Ivko (Ivaniš) s obitelji od četiri sina i dvije kćeri. U vrelima se spominju i dvije Radoslavljeve i Ivaniševe sestre: Krunava i Vladava. Spominje se i Radovan Sagarelić, najvjerojatnije jedan od Ivaniševih sinova.

Mnogo kasnije, prema popisu duša (*status animarum*) župe Gradac 1745. god. Šagarelići ili Sagarelići su bili u mjestu Moševići, u zaleđu današnjeg Neuma.[1] Zabilježena tradicija veli da su tu došli iz Vidonje s

[1] V. Palavestra, *Etnološko-folkloristička istraživanja u Neumu*, Glasnik ZM E NS, br. XIV, Sarajevo 1953., str. 99.

Trubina brda oko 1700. god. Tu je živjela obitelj Mije, sina Petra Šagarelića, oženjenog 1718. god. s Anđom, kćeri Nikole Markovića iz Broćanca. Imao je tri sina: Jozu, Petra i Nikolu.[2] Godinu dana kasnije (1746.) ubijen je u primorskom selu Topolo Nikola Žagrilović (očito Šagarelić) iz Moševića, inače kmet Alibega Ljubovića, zbog čega se i zametnuo spor.[3] Moguće je da se u ovom slučaju ne radi o Nikoli, sinu, već o bratu ili bliskom srodniku Mije Šagarelića.

U maticama župe Grad u Dubrovniku ubilježena je 1777. god. smrt, tada 19-godišnjeg Nikole, sina Mije Sagarjelića iz Moševića iz trebinjske biskupije (*Nicolaus Michaelis Sasgarielich de Moscevichi Dioecesis Tribuniensis*).[4] Iz jednog zaključka dubrovačkog Malog vijeća saznajemo i za Mijinu kćer Anu. Malo vijeće odobrilo je na zasjedanju od 23. prosinca 1783. Ani, tada neudatoj kćeri Mije Šagarjelića (*Caput fuit dando libertatem Anna filia inupta Michaelis Sgiagarielouich*) da preuzme 50 dukata na ime dote[5] od prodaje nekog imanja po ugovoru kojeg je 15. studenog 1771. utanačio Petar Miletić s Lopuda (*Petrus Miletich de Insula Media sponte et titulo...*), obvezujući na to svoje potomke i nasljednike.[6] Prema popisu duša (*status animarum*) župe Gradac 1745. god., kako je naprijed istaknuto, Šagarelići ili Sagarelići su bili u mjestu Moševići. Vjerojatno su Mijin sin Nikola, pa tako i njegova kći Ana, došli u Dubrovnik u vremenu nakon spomenutog popisa iz 1745. god. Pod nešto izmijenjenim imenom Šagarjelo, rod je sada nazočan u Moševićima i Dubrovniku, a moguće i na nekom drugom mjestu. Od kraja 15. do kraja 17. ili početka 18. st. ostaje, zasada, praznina što se tiče poznavanja povijesnih vrela o njima. Arhivskim istraživanjima za očekivanje je da će se ta evidentna praznina popuniti. Uzgredno napominjem da postoji jedan drugi rod sličnog imena i naziva: Sagri - Sagrielović, građanska lazarinska i antuninska obitelj u Dubrovniku, prema predaji podrijetlom iz Bosne, izbjegla ispred Turaka[7] zbog opasnosti po katoličku vjeru (*al pericolo la fede cattolica*) i nastanila se na elefitskom otoku Šipanu (*Isola Giuppana*). Izvjesno vrijeme nosili su

---

[2] N. Mandić, *Crkva na kamenu*, br. 11, Mostar 1995.

[3] V. Skarić, *Trebinje u 18. vijeku* (separat), GZM BiH, XLV, Sarajevo 1933., str. 63 (25).

[4] DAD, LMRT Grad 1769-1796., f. 125.

[5] DAD, Test. Not., No 106, f. 257'.

[6] DAD, Vendita Cancellarie, No 130, f. 125'-126.

[7] Origine e genealogia della famiglia *Sagri*, *Crivonosi* e *Stefani*: "Questa famiglia anticamente nominata *Sagrilouich* dei Nobili del Regno di Bosna vene a Ragusa doppo che fu soggiogato il Regno dallžarmi Turche e ridotto Imperio Oriente sotto il Dominio Ottomano." Postoji grb Sagrielovich u Grbovniku Korjenić - Neorića (LXIX), I. Banac, *Grbovi - biljezi identiteta*, GZH, Zagreb 1991., str. 217; Sagrielovich u Fojničkom grbovniku, "Oslobođenje", Sarajevo 1972., str. 64; Sagrielovich u Grbovniku I. Sarache (rukopis u DAD), str. 1.

nadimačko prezime Crivonosi i Stefani, ali su ga u drugoj polovini 16. st. zamijenili u Sagri - Sagroevich. Zbog toga ih treba lučiti od Šagarelića (Sagarelića).

2. Oporuka Radoslava Šagarelića

Oporuku Radoslava Sagarelića (*Testamento Radossavi Sagarelich de Stagno*) napisana je u Stonu 8. rujna 1478. Napisao ju je vlastoručno oporučitelj Radoslav na hrvatskom jeziku i pismom bosančicom.[8] Uz ovaj originalni tekst postoji i prijevod na talijanskom jeziku,[9] obadva prijedloška pohranjena su u kancelariji stonskog kneza u službenoj knjizi "Testamenta di Stagno". Oporuka je u verziji na talijanskom jeziku upisana i u službenu knjigu javnog notarijata u Dubrovniku,[10] jer je ukupna oporučna masa legata premašivala vrijednost od 100 perpera. Oporuka je priličito opsežna i odlikuje se brojnim i različitim legatima. Posjeduje i neke druge zanimljivosti.

2.1 Crkveni i humanitarni legati

Već na početku oporuke oporučitelj ostavlja crkvene legate. Na prvom mjestu su desetine i prvine (*decime et primicie*) - crkveni porez i davanja za ređenja i mlade mise. Ostavlja ih nekolicini crkava, u različitim iznosima izraženim u perperima: crkvi sv. Marije u Dubrovniku daruje jednu perperu, sv. Marije na Dančama u Dubrovniku 6, i stonskim crkvama: sv. Marije (Gospinoj), sv. Nikole, sv. Vlahe (stonska katedrala) i sv. Kuzme i Damjana.

Potom oporučitelj ostavlja legate za mise zadušnice za svoju dušu i duševni spas. Franjevačkom samostanu s crkvom sv. Nikole u Stonu ostavlja 10 perpera "da mu govore mise od svetoga Grigura". Franjevačkim samostanima u Dubrovniku, Slanom (sv. Jeronim), Dubrovačkoj Rijeci (*Riki*), Konavlima i Korčuli (*Gospoću na Krikar*) svima po 5 perpera "da poju mise od svetog Grigura za moju dušu". Redovnicama u crkvi sv. Vrača (i Serđu) u Stonu namijenio je legat od 10 perpera da bi se redovnice molile za dušu njegovu. Radoslavi "koja je u mene stala", sada redovnici Franuši u sv. Vraču, daruje 5 perpera da bi se molila za dušu

---

[8] DAD, Cancellaria di Stagno (dalje - Cancell. St.), Testamenti di Stagno (dalje - Test. St.), No 2, f. 1-2.

[9] DAD, Isto, f. 2-5.

[10] DAD, Test. Not., No 23, f. 110-112.

njegovu. Fratrima u crkvi sv. Nikole u Stonu ostavlja 10 perpera za abit u kojem se želi ukopati.

Crkvi sv. Nikole u Stonu daruje zalog (*kuntuš*) koji je založila Milica Stipanovica za 80 dukata, ako ne vrati dukate, ili ako ih vrati, da za taj iznos fratri učine nešto za oltar što im najbolje odgovara, a sve to čini za dušu svoju. Posredno, preko svoje žene Margarite kojoj ostavlja kuću u Stonu na uživanje za njezina života, namjenjuje kuću crkvi sv. Nikole. Ako Margarita želi učiniti da kuća bude poklonjena ili prodata, da taj isti (kupac ili primatelj legata) sv. Nikoli daje dva "stara" ulja da bi mu pred križem gorjele svijeće.

Ostavlja i dva humanitarna legata: bolnici (ospido) u Stonu za one koji se tamo nalaze, 10 perpera za razdiobu, a ubogim i "slipim" takoper 10 perpera svakom dvije po "čoviku". Legat je ostavio i Bratovštini sv. Frane u Stonu u iznosu od 5 perpera.

2.2 Legati fizičkim osobama: rodbini i prijateljima

Kao što je i uobičajeno testator je nakon crkvenih i humanitarnih legata prešao na odredbe o legatima za fizičke osobe, prije svega za svoje najbliže: ženu, sestre, brata i njihovu djecu, te dalju rodbinu i prijatelje.

Svojoj ženi Margariti ostavlja kuću, što je već rečeno u jednom drugom kontekstu, ali to testator ponavlja i u ovom dijelu oporuke. Njoj, također, ostavlja i srebrninu (*argentiru*), kabanicu od čoje (*svite*) i bačve s vinom, posude za vodu (*baćie*) i ostale stvari (*masariju*) koje se nalaze u kući, bilo one vrjednije ili da su kakve sitnice. Od svega toga, veli Radoslav, Margarita je "dona i potrona", te da joj nitko ne može uzeti bilo što bez njezine volje, te da može, ako je voljna nešto i prodati, darovati i za dušu dati, njegovu i njezinu. Još joj ostavlja polovicu dobiti od prodaje vinograda na *Perunu*, nalažući epitropima da prodaju izvrše što prije i tako podmire sve ono što je oporukom naredio. Drugu polovicu, naredio je epitropima da razdijele crkvama i ubogima.

Svom bratu Ivanišu i četvorici njegovih sinova ostavlja po 4 perpera ili ukupno 20. Svojoj sestri Krunavi, majci vojvode Radoslava, namijenio je legat od 8 perpera, s tim da moli Boga za dušu njegovu. A najstarijoj kćeri vojvode Radoslava ostavlja 7 perpera za istu nakanu (molitve za duševni spas). Najmlađoj kćeri svog brata Dragici, koja je kako veli, "na za moru" (u Pulji) namjenjuje 10 perpera da bi mu se pomolila za dušu. Svojoj služavki (*divoici mojoj*) ostavlja 3 perpera.

Maruši, nećakinji Margaritinoj, a ženi Benkovoj (Vukosalić) ostavlja 7 perpera, kao i svojoj nećakinji Katarini, ženi Radovana Radelića iz Zatona.

2.3 Legati ostalim fizičkim osobama

Osim uže i dalje rodbine, te bliskih prijatelja, Radoslav je obdario i druge osobe za koje ne možemo pobliže odrediti njihove međusobne odnose. Nema sumnje da oporučitelj to čini zbog nekog valjanog razloga.

Tako u nastavku u oporuci čitamo imena i legate: Jeluši Nikolicini iz "Rike" (Dubrovačke) legat od 10 perpera; Slavuši, ženi Nikole Martinovića 5 perpera; Cviti, ženi Luke Sićevića 3 perpera; Mari, kćeri Vitosavinoj 7 perpera. Svima to ostavlja da se oni pomole za dušu njegovu. Oporučitelj ostavlja legate i članovima obitelji nekih lokalnih uglednika: najstarijoj kćeri vojvode Radoslava, kao i kćeri vojvode Ivka, namjenjuje legata od po 7 perpera da bi se i one pomolile za dušu njegovu. Dvjema kćerima Milisavovim, Mariji i Cviti, ostavlja svakoj po 3 perpera, dok 7 perpera daruje Jeluši, ženi Mihoča Branilovića. Legate od po 3 perpera namijenio je Jurju Vokčiću, Sladoju Mileviću, Radoslavu Milobratoviću i Mariji, kćeri Petra Vinture. Za uzvrat od njih očekuje molitve za svoj duševni spas.

Legat od 5 perpera oporučitelj Radoslav ostavio je Krotini, kćeri Vladave, a isti iznos i Luciji, kćeri Radoja Obračića. Klari, ženi Dobrila Kapičića, daruje 4, a Matku Tutulinu 5 perpera.

Napokon u završnom dijelu oporuke oporučitelj Radoslav Sagarelić odredio je i dva pravna instituta, važna za svaku oporuku, a isključivo su u nadležnosti samog oporučitelja. Riječ je o univerzalnom nasljedniku svih njegovih preostalih dobara koja nisu u oporuci spomenuta. Za to je nominirao svoju ženu Margaritu. Drugi pravni institut jesu pitropi (epitropi) ili izvršitelji (esecutori) njegove posljednje volje. Za to je imenovao pet osoba: Bratulja Pribilovića, svoju ženu Margaritu, Benka Vukosalića, Marka Bolinovića i Juru Draškovića.

3. Oporuka Margarite, žene Radoslava Sagarelića

U kancelariji stonskog kneza ostavila je pismenu oporuku i Margarita, žena Radoslava Sagarelića (*Testamento Margarite u/xor/is quondam Radossavi Sagarelich di Stagno*), datirana 11. travnja 1483. Šest mjeseci nakon pisanja oporuke oporučiteljica je preminula, te je njezina oporuka proglašena valjanom 12. studenog 1483. Oporuka je pisana

na talijanskom jeziku.[11] Zbog visine oporučne mase oporuka je proglašena u Dubrovniku i također upisana u službenu knjigu javnog notarijata.[12]

3.1 Crkveni i humanitarni legati

Kao i njezin muž Radoslav na isti način je bila darežljiva i Margarita, te osobito pobožna i bogobojažljiva. Ponajviše je obdarila crkve, samostane i crkvene bratovštine. U svemu je poštovala i oporučne odredbe svog muža Radoslava, ne samo kao žena, već i kao univerzalni nasljednik i epitrop, izvršitelj njegove posljednje volje.

I Margarita u uvodu oporuke ističe da je tjelesno nemoćna (*infirama del corpo mio*), ali da je zdravog razuma (*tamen sana di la mente*) i s dobrom i punom svijesti (*et cum bona memoria mia*).

Nakon tog kratkog uvoda oporučiteljica Margarita prelazi na iskaz naredbi svoje posljednje volje, odrepujući brojne i reznovrsne legate. Na prvom mjestu određuje desetine i prvine ostavljajući ih crkvi "Santa Maria Cathedrale" u Dubrovniku i crkvi sv. Marije na Dančama. Bratovštini sv. Frane (*Fratiglia di San Francescho in Stagnio*) daruje ulje da bi se na oltaru sv. Franje u crkvi sv. Nikole zapalile svijeće.

Franjevcima u crkvi sv. Jeronima u Slanom za mise sv. Grgura ostavila je 5 perpera, te jedan stol za menzu i dva veća stola za istu namjenu. Slično je obdarila redovnike franjevce u Korčuli. Njima ostavlja 5 perpera za mise sv. Grgura, jedan stol i dva velika stola za menzu da bi joj pobožno molili za dušu njezinu. Redovnicima u crkvi sv. Nikole u Stonu ostavlja 10 perpera za mise sv. Grgura. Časnim sestrama u samostanu sv. Kuzme i Damjana oporučiteljica je ostavila bakarno barilo i bakarni bokal. Također je odredila i jedan dvodjelni legat: jedan dio koji je ostavila kod redovnika u crkvi sv. Nikole za otkup zarobljenika, a drugi dio za gradnju kapele Presvetog Trojstva na Raskrižju (*Raschrasciza*) u Stonskom polju.

Margarita je oporučno naredila nećakinji Maruši da njezin muž Benko obavi jedno hodočasničko putovanje u *Rim* za dušu njezinog oca, a drugo u Asiz za dušu njezinu, ostavljajući legate za te nakane.

Kuću koju joj je ostavio muž Radoslav na uživanje u nekim okolnostima odredila je za humanitarne nakane: za smještaj beskućnika, koji nemaju svojih obitavališta i stanuju na otvorenom. O tome će biti govora nešto šire u nastavku, kao i nekim sitnijim crkvenim legatima.

---

[11] DAD, Cancell. St., Test. St., No 2, f. 67-70.
[12] DAD, Test. Not. No 25, f. 18-19.

3.2 Legati fizičkim osobama: rodbini i prijateljima

Nakon glavnih crkvenih legata oporučiteljica Margarita određuje legate pojedincima od rodbine i prijatelja. Prvi takav legat odredila je nećakinji Maruši, ženi Benka (Vukosalića) i za njezine nasljednike istodobno. Riječ je o kući koju joj je u nasljeđe ostavio na uživanje muž Radoslav, s ovlastima da s njome, pod određenim uvjetima, može postupiti kako joj se bude činilo da je najbolje. Margarita je naredila da kuću daruje Maruši u nasljeđe, njoj i njezinim nasljednicima, s koljena na koljeno i po muškoj liniji. Ako oni uzmanjkaju, onda i po ženskoj liniji srodstva. Ako bi uzmanjkali nasljednici po muškoj i ženskoj liniji spomenute Maruše, naredila je da se kuća upotrijebi za stanovanje siromašnih koji obitavaju "pod drvećem". Istodobno naređuje da se magazin (*stranje*) daje u najam a da se dobit utroši za ulje za "lampadu" (svijeće), u crkvi sv. Nikole u Stonu, kako je poželio njezin muž Radoslav u svom legatu.

Zatim Margarita naglašava da su se vinogradi s kućom, koji se nalaze na *Perunu*, ostavljeni joj od muža Radoslava, trebali prodati po želji i oporuci njegovoj. Budući da do toga nije došlo, ona ih ostavlja spomenutoj Maruši i njezinim nasljednicima, ali pod istim uvjetima pod kojima joj ostavlja ranije spomenutu kuću. Izuzima se rečeni vinograd koji nije bio predviđen za nabavku ulja za "lampadu" u crkvi sv. Nikole, što ga je ostavio njezin muž Radoslav.

Margariti, kćeri svoje nećakinje Maruše, oporučiteljica namjenjuje kapu. Radivoju Sagareliću, koji se u trenutku pisanja oporuke nalazio na putovanju (na plovidbi), oporučiteljica je darovala srebrnu tacnu na kojoj je pisalo: "Jesus - Maria." Istome Radivoju daruje i stari srcoliki kipić (zavjetni) za mornare, načinjen od zlata.

Mariji, nećakinji svoga muža Radoslava, koja stanuje s njom u kući, i redovnicama samostana sv. Kuzme i Damjana izvan Stona ostavlja 25 perpera, a od toga da se ukupno dadne redovnicama 10 perpera. Istoj Mariji ostavlja svoj krevet, stol, madrac, vreću za slamu (slamarica), dvije schiavine (pokrivač), lisičji nošeni kaput, dva jastuka za spavanje i još jedan jastučić. Mariji ostavlja i šumicu (*Sumica*) i dvije krave koje sada drže Ivaniš, brat njezinog muža Radoslava i Ivaniševa kći.

Spomenutom Ivanišu oporučiteljica daruje plahtu (lancun) i peču novog platna, te zlatni dukat. Jeluši, ženi Mihoča Bratuljevića ostavlja razno rublje (*biancheria*).

Vladavi, sestri (*germana*) svog muža Radoslava, ostavila je 2, a Slavuši, ženi Nikole Martinovića, jedan perper na dar.

Margariti, svojoj skrbnici, koja sada stanuje kod Bratulja Pribilovića, ostavlja 5 perpera da bi se molila Bogu za njezinu dušu. Kćeri nekog "Puglicha" s Malog mora (*Quel Mare*)[13] daruje jedan perper, kao i ženi Đurđa Mirušića s Malog mora (*Quel Mare*). Svoju veliku kuću ostavlja Marici, ženi Nikole Spintrića. Svoju suknju ili haljinu od jelenje kože (*gonella de moscouale*) daruje Marani, kćeri Cvjetka Martinovića iz Česvinice. Margariti, kćeri Marušinoj, svojoj nećakinji i Benka krojača (*sarto*), daruje svoju pletenu kapu s ukrasnim grimiznim zrncima (*panonaza di grana*) i lapicu (barku).

Nakon svih oporučnih odluka Margarita je naredila da sve stvari koje je spomenula raspodijele njezini epitropi, koje bude odredila, kao i one novčane iznose ostavljene u ruci Bratulja Pribilovića.[14]

Na kraju je za epitrope, izvršitelje svoje oporuke i oporučnih legata, Margarita odredila Brtatulja Pribilovića, Benka (Vokčića) i Nikolu Luđinića. Njima povjerava izvršenje svojih oporučnih naredbi i preporuča svoju dušu. Također je preporučila dušu svoju molitvama redovnica u samostanu sv. Kuzme i Damjana kod Stona. Margarita je odredila da joj pokop bude pred oltarom sv. Franje u crkvi sv. Nikole u Stonu. Na kraju je, kako je uobičajeno, izrekla zabranu izmjenjivosti svoje oporuke bilo kojim posvjedočenjem (*Hoc autem testamentum nullo testimonio rumpi possit*), želeći time oporuci dati jaču pravnu moć, učinkovitost i osigurati njezinu trajnost.

Sažetak

U ovom radu riječ je o dvije privatno-pravne isprave - oporuke Radolava Šagarelića iz 1478. i njegove žene Margarite iz 1483. god. Prilog je poznavanju ovog roda i njegovog razvitka već od druge polovine 15. st.

Oporuke imaju šire i višestruko značenje. One odražavaju materijalno i socijalno stanje pojedinca i šire zajednice. Zato su pogodne za proučavanje cjeline socijalne i gospodarske strukture društva. U njima nalazimo i značajan broj prezimena i osobnih imena. U oporuci Radoslava Šagarelića nalazimo 15 prezimena, te 19 muških i 18 ženskih osobnih imena. Zbog toga su oporuke zanimljive za onomastiku, genealogije, demografiju i migracije.

---

[13] Neretvansko more (kanal).

[14] Bratulj Pribilović iz Stona ostavio je oporuku 1484. god. kada je i umro (DAD, Test. St., No 2, 73-78).

U oporukama ima i podataka o nošnji i obući, te posvjedočuju o načinu odijevanja u vremenu njihova nastanka. U njima nalazimo podatke o kućnom namještaju, opremi i posuđu, te su zato zanimljive i za etnografe. Sve to ukazuje i na kulturu življenja određene sredine u vremenu i prostoru.

U oporukama se posvjedočuju i vjerska, religiozna osjećanja i humanitarne nakane ostavljanjem legata za potrebe crkava, samostana, bolnica i sirotišta, te za hodočasnička putovanja. Spominjanjem crkava, samostana i kapelica one su također važan izvor za povijest sakralnog graditeljstva.

Oporuka Radoslava Šagarelića zanimljiva je i s jezične strane, jer ju je oporučitelj osobno pisao hrvatskim jezikom i pismom "bosančicom", te odražava govor Stonjana u tom vremenu. U njoj se zamjećuju i mnogi ikavski izričaji.

Dr. Marijan SIVRIĆ

TESTAMENTE VON RADOSLAV SAGARELIC AUS DEM JAHR 1478 UND SEINER FRAU MARGERITA AUS DEM JAHR 1483

Zusammenfassung

In diesem Werk ist die Rede von zwei privaten und rechtlichen Urkunden - Testamente von Radoslav Sagarelic aus dem Jahr 1478 und seiner Frau Margerita aus dem Jahr 1483. Es ist ein Beitrag dem Kennen dieses Geschlechtes und seiner Entwicklung schon ab der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts.

Die Testamente haben breitere und mehrfache Bedeutung. Sie spiegeln die materielle und soziale Lage der einzelnen Person und breiteren Gemeinschaft wieder. Deswegen sind sie vorteilhaft für die Forschung der Gesamtheit der sozialen und wirtschaftlichen Struktur der Gesellschaft. Wir finden in ihnen auch eine bedeutende Zahl von Nachnamen und Eigennamen. Im Testament von Radoslav Sagarelic finden wir 15 Nachnamen und 19 männlichen und 18 weiblichen Eigennamen. Deswegen sind diese Testamente für Onomastik, Genealogie, Demographie und Migrationen interessant.

In den Testamenten gibt es auch Angaben über die Tracht und Schuhe und sie zeugen über Art der Kleidung in der Zeit ihrer Entstehung.

In ihnen finden wir Angaben über Hausmöbel, Ausstattung und Geschirr und deswegen sind sie auch für Ethnographen interessant. All das weist auch auf eine Lebenskultur der bestimmten Mitte in Zeit und Raum.

In den Testamenten werden Glaubens- und Religionsgefühle und humanitäre Absichten mit dem Lassen des Legats für die Bedürfnisse der Kirchen, Klöster, Krankenhäuser, Waisenhäuser und Pilgerfahrten bezeugt. Mit der Erwähnung der Kirchen, Klöster und Kapellen sind sie auch eine wichtige Quelle für die Geschichte der Sakralarchitektur.

Das Testament von Radoslav Sagarelic ist auch von der sprachlichen Seite interessant, weil es der Erblasser persönlich in kroatischer Sprache und in bosnischen kyrillischen Schrift geschrieben hat und es spiegelt die Sprache der Menschen aus Ston in dieser Zeit wieder. Man bemerkt in ihm auch viele ikawischen Ausdrucksweisen.

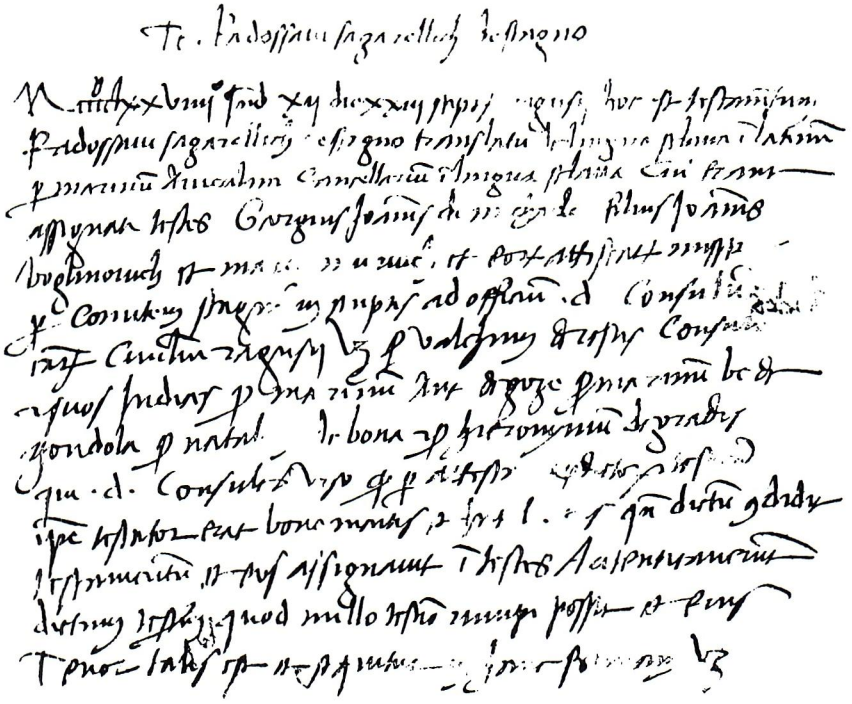

Sl. 1. *Oporuka Radoslava Šagarelića (prva stranica iz Notarijata) od 8. rujna 1478. i proglašenje 23. studenoga 1479. god. (DAD, Test. Not., No 23, f.110').*

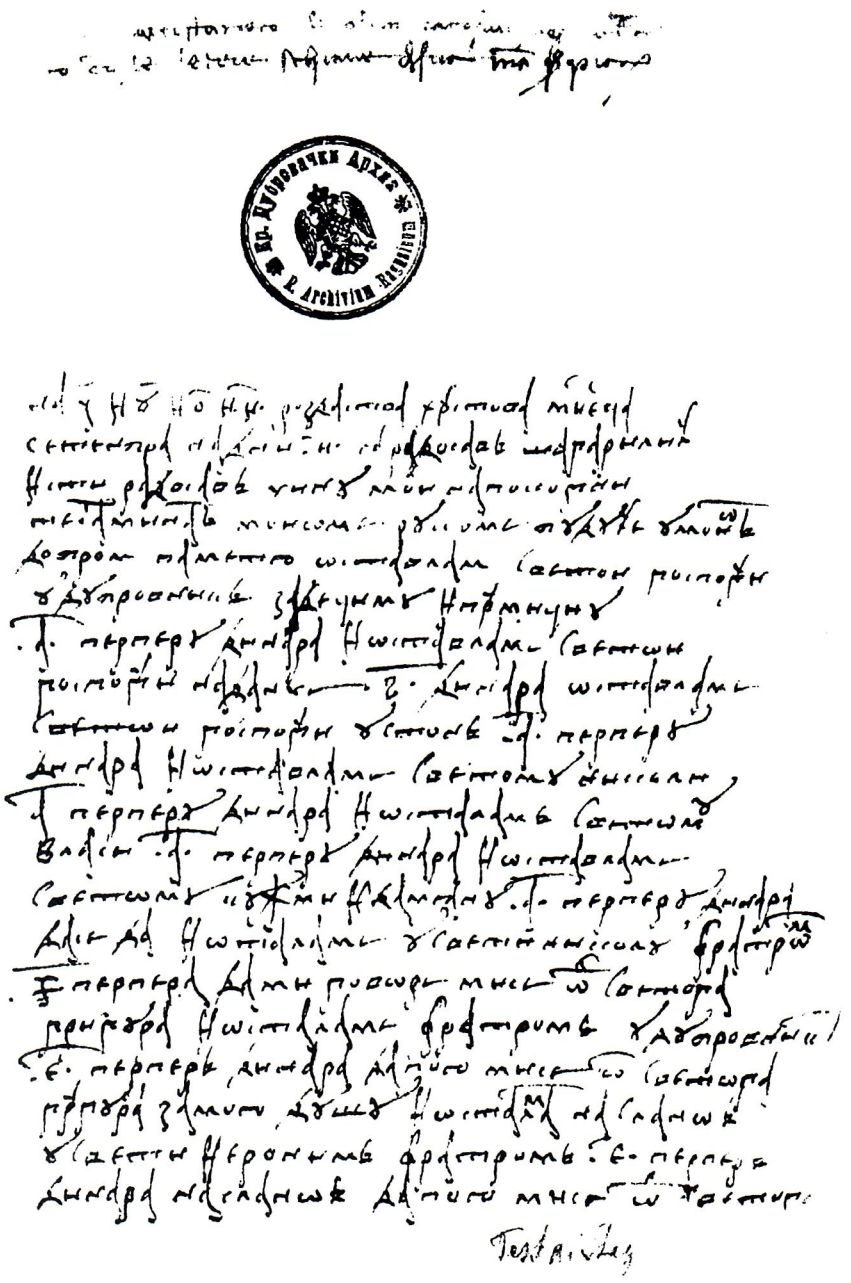

Sl. 2. *Oporuka Radoslava Šagarelića na hrvatskom jeziku (prva stranica) od 8. rujna 1478. i proglašenje 23. studenoga 1479. god. (DAD, Test. St., No 2, f.1).*

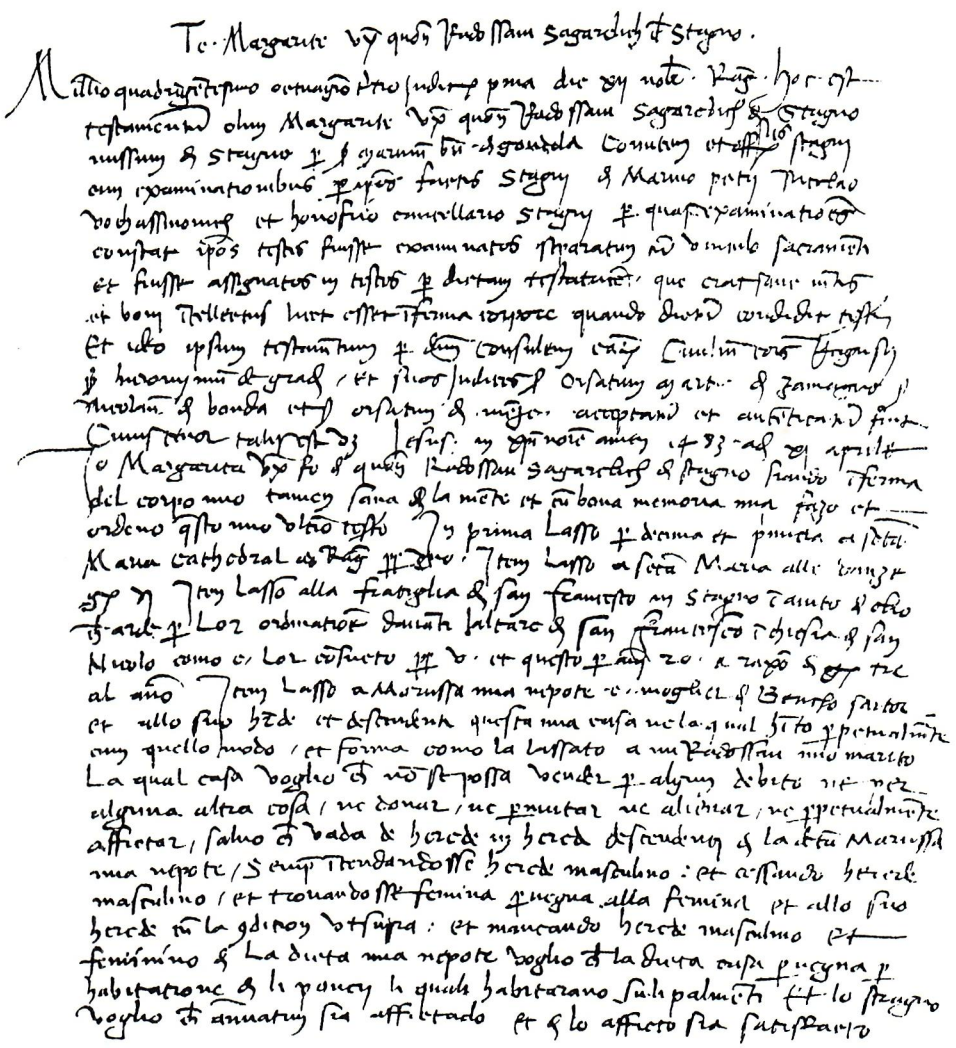

Sl. 3. *Oporuka Margarite, žene Radoslava Šagarelića (prva stranica) od 11. travnja i proglašenje 12. studenoga 1483. god. (DAD, Test. Not., No 25, f.18').*